

РЕЦЕНЗИЯ

От доц. д-р Елена Биячева, Стопански факултет при Югозападен университет „Неофит Рилски“ Благоевград в качеството си на член на научното жури съгласно Заповед №2365/06.10.2016 г. На Ректора на Югозападен университет „Неофит Рилски“

по процедурата за

публична защита на:
Боряна Григорова Димитрова,

Докторант редовна форма на обучение в Катедра „Икономика“ при Стопански факултет на ЮЗУ

„Неофит Рилски“ на тема:

“Система за осигуряване качество на валидирането в професионалните гимназии“

за присъждане образователната и научна степен „Доктор“ по професионално направление 3.8 „Икономика“, област на висше образование 3.Социални, стопански и правни науки“

Боряна Григорова Димитрова е докторант редовна форма на обучение към катедра „Икономика“ на Стопанския факултет при ЮЗУ „Неофит Рилски“. Родена е през 1978 г. Средното си образование е придобила в Природоматематическа гимназия „Акад. С.П. Корольов“, гр. Благоевград, с профил „Математика“. Има бакалавърска степен по „Финанси“ от ЮЗУ „Неофит Рилски“, гр.Благоевград, Икономически факултет. В същото висше училище се е обучавала за получаване на магистърска степен по „Финанси“.

Представеният за обсъждане от Боряна Димитрова дисертационен труд е с обем от 220 стандартни текстови страници, компютърно набран текст. В текста са включени три таблици и 58 фигури. В обем от 126 страници има приложения /общо 10 на брой/. В структурно отношение се състои от увод, изложение в три глави, заключение, справка за приноса, списък на публикациите по дисертационния труд, приложения. Така представената разработка като структура отговаря на изискванията за композиционно и съразмерно разположение на отделните глави.

Библиографският апарат на труда е представен на 6 страници и включва 188 литературни източника както следва: 162 информационни източника, от които 76 на кирилица, 86 на латиница и 26 интернет източника.

Проблематиката за изграждане на система за валидиране, т.е. за оценяване и признаване на резултатите от предходно учене, е значима както от научноизследователски, така и от практически аспект. **Актуалността** на темата произтича от заложения с Лисабонската стратегия приоритет за изграждане на икономика, основаваща се на знания и иновации с цел стимулиране на потенциала за растеж на

страните от ЕС. Постигането на устойчиво развитие на икономиките е създаването и внедряването на **система за валидиране**, която идентифицира, документира, оценява и удостоверява всички форми на обучение, и чрез която индивидите могат да покажат какво са научили. Развитието и усъвършенстването на процеса на валидиране за постигане на качество, което да удовлетворява потребностите на индивидите от професионално развитие и на обществото от квалифицирана работна сила налагат необходимостта да се заложи създаването и прилагането на **система за осигуряване на качество на валидирането**.

С увода авторът е задал същността на темата и актуалността на поставените проблеми. Извел е също така изследователския обект и предмет, изследователската теза на дисертационния труд, основната цел и поставените във връзка с това основни задачи, както и ограничителните условия на изследването.

За обект на изследване в дисертационния труд е определена системата за осигуряване на качество на валидирането в българските професионални гимназии.

Предмет на научното изследване на дисертационния труд е извеждане на проблемите, свързани с анализа, проектирането, апробирането и усъвършенстването на системата за осигуряване на качество на валидирането в българските професионални гимназии.

Методологичната основа на разработката включва набор от основни научни методи, както и научни трудове и публикации на български и чужди автори.

Глава първа разглежда теоретико-методични въпроси на валидирането като процес на признаване на компетенции. Проследено е състоянието и развитието на теоретическата мисъл във връзка с това, като са изведени връзките между валидирането и понятията формално, неформално и самостоятелно учене. Проследени са основните европейски и български стратегически документи и препоръки за валидиране и са изведени Общите европейски принципи за валидиране на неформално и самостоятелно учене. Специално внимание е отделено на шестте основни теми, в съответствие с които са организирани Общите европейски принципи за валидиране. Акцентирано е върху Европейската квалификационна рамка за учене през целия живот, установена през 2008 г. като обща референтна рамка на Европейския съюз за сравняване на квалификациите, придобити в различните негови образователни и обучителни системи. Изведена е изследователската теза на дисертационния труд, доказана чрез възможностите, които предоставя заявяване на валидирането в професионалните гимназии в България по проект „Нова възможност за моето бъдеще“. Посочено е, че от заключителната пресконференция по цитирания по-горе проект показателите, заложи в него, са изпълнени. Изяснена е същността на категорията „качество“ в исторически, семантичен и оценъчен план. Акцентира се върху системите за управление на качеството от гледна точка на системния подход, процесния подход, съобразяване с изискванията на стандарти и модели, на базата на които в световната практика е въведена система за управление на качеството съгласно изискванията на международния стандарт ISO

9001:2008. Представен е задълбочен анализ на българската училищна система за управление на качеството в професионалните гимназии на базата на изследвания на опита в управлението на качеството на професионалното образование и обучение в съществуващия европейски опит. Въз основа на прегледа на изследваните национални практики са дефинирани основните ползи от създаването и прилагането на несертифицирана система за управление на качеството в професионалните гимназии, като на основание на това обстоятелство се предлага свое виждане за трансфериране на тези ползи и по отношение на система за осигуряване на качество на валидирането.

Глава втора е ориентирана към методологическите въпроси във връзка с изграждане на система за осигуряване качество на валидирането в професионалните гимназии. Изведени са обхвата на системата, нейните задачи, основните фактори за постигане на високо качество на валидирането, задължителните показатели по етапи и критерии при изграждането на системата, представени в контекста на основните управленски функции в сферата на валидирането, като последните са обобщени в седем основни модули. Описан е алгоритма при изграждане на система за осигуряване на качество на валидирането в ПГИ „Иван Илиев“ – Благоевград на базата на прилагането на системен и процесен подход. Разработени са основните съставни документи на системата за осигуряване на качество на валидирането, от което са видни авторските приноси при тяхното изготвяне. Представените образци на съставните документи на системата са в съответствие с добрите практики на училищната система за управление на качеството, в т.ч. форматиране, прегледност, съдържащи се реквизити. Авторът констатира създаването на Система за осигуряване на качество на валидирането в ПГИ „Иван Илиев“ – Благоевград в съответствие с изискванията, заложи в наръчника по валидиране, и на направения анализ на валидирането, училищната система за управление на качеството в професионалните гимназии и системата за самооценка на професионалното образование и обучение. За целта са дефинирани дескриптори на оценката и максимални тежести по етапи, критерии и показатели. Резултата от решението на тази задача е подробно описан и представен като последователност от четири етапа, всеки от които съдържа съответен брой критерии и показатели, носещи съответни точки.

Глава трета от дисертационния труд разглежда предмета на изследване и демонстрира апробирането и анализа на резултатите от анкетното проучване относно Системата за осигуряване на качество на валидирането, предложена за използване от останалите професионални гимназии в България. Акцентът е насочен към установяване на предимствата от техните самооценки, въз основа на което са изведени положителните моменти и критичните пропуски на проведеното валидиране и самооценяване, както и са дефинирани препоръки за повишаване на качеството на валидиране в бъдеще.

За изясняване на приложните въпроси при осъществяване на валидирането са използвани съвременни технологии в процесите на анкетиране, тестване и публикуване на информация в интернет. Оценките при апробиране на системата за осигуряване на качество на валидирането в ПГИ „Иван Илиев“ - Благоевград са изведени по области и

критерии в зависимост от етапите на валидирането. Чрез прилагането на системата в гимназията са установени критериите, покрити с максимален брой точки, което дава възможност да бъдат отбелязани постиженията и добрите практики в хода на валидирането. Открити са и редица слабости по съответни критерии, като на тази основа са изведени препоръки и приоритети за следващото валидиране и неговото самооценяване. Чрез апробирането на системата в училището се установява, че тя е действително работеща и на базата на реалната оценка на силните и слабите страни на проведеното валидиране са направени изводи и препоръки за повишаване на качеството и успешното реализиране на бъдещо валидиране. Създадената система е предложена за оценяване и използване от другите професионални гимназии в България, в които се валидират професии и специалности и части от тях. Резултатите от техните самооценки са събрани и обобщени, като на тази основа са изведени положителните моменти и критичните пропуски на проведеното валидиране и самооценяване, както са изведени и препоръки за повишаване качеството на валидиране в бъдеще. Направено е анкетно проучване за оценка на системата за осигуряване качество на валидирането сред представители на професионалните гимназии, където е осъществено валидиране. Системата за осигуряване качество на валидирането е усъвършенствана като са направени корекции в осем документа.

Разработката завършва със съвкупност **от препоръки по отношение самооценяването на качеството на проведеното валидиране /с. 204/.**

При рецензирането на дисертационния труд прави впечатление, че авторът е проучил значителна като количество и тематика литература, свързана с проблематиката в областта на качество на валидирането в професионалните гимназии.

На базата на изследването в дисертационния труд, автор и научен ръководител са очертали следните **приноси, които считам за обосновани и приемам:**

1. Обогатено е научното познание в областта на създаването и усъвършенстването на система за осигуряване качество на валидирането в професионалните гимназии.

2. Разработен е авторски вариант на система за осигуряване качество на валидирането за нуждите на ПГИ „Иван Илиев“ – Благоевград.

3. Апробирана и внедрена е системата за осигуряване качество на валидирането в ПГИ „Иван Илиев“ – Благоевград на базата на констатираните постижения и добрите практики в процеса на валидирането.

4. В резултат на апробирането са доказани редица значими достойнства на разработената система за осигуряване качество на валидирането, както и съществени пропуски в процеса на валидиране.

5. Адаптиран е авторския вариант на система за осигуряване качество на валидирането съобразно изискванията за практическа насоченост към професионалните гимназии, РИО и МОН.

6. Изведени са препоръки по отношение самооценяването на качеството на проведеното валидиране.

На етапа, на който се намира, към дисертационния труд могат да се отправят и някои **критични бележки, а именно:**

1. Препоръка може да се направи по отношение на текста на стр. 40, поради недостатъчно ясното открояване на характеристиките и изискванията на страните, които провеждат външно оценяване. Би било добре да се представи по-подробно описание на стандартизираните методики и процедури при провеждане на външно оценяване като база за сравнение с инструментариума, прилаган при вътрешното оценяване /самооценяване/. Подобен подход би внесъл по-голяма яснота и би помогнал за по-реална преценка при определянето на ползите от самооценяването и с оглед бъдещото усъвършенстване на системата за осигуряване качество на валидирането.

1. На стр. 10 формулировката на точка 4 подлежи на корекция по отношение диспозиционирането на обекта и предмета на изследването, тъй като логиката на изложението е подчинена на различна последователност при изясняването на съдържанието.

2. На стр. 97 за по-голяма яснота при първата степен в скалата на оценка на показател 1.2.1. Проучване на потребностите от валидиране е препоръчително да се допълни текста при „Незадоволителна оценка“, като се запише след него „Няма проведено проучване“.

3. На стр. 126 е записан текст във връзка с оценки по области и критерии. Очевидна е необходимостта от по-ясна интерпретация на характеристиките на областите във връзка с процеса на оценяване, т.е. дали областите са научни, по професионални направления и специалности, по географски или териториален признак, и т.н.

4. Формулировката на съдържанието на фигура 3.29 на стр. 190 не е завършена и се нуждае от допълнително прецизиране.

5. В трета точка на трета глава авторът прави опит за оценка на анкетираните за ефективността на три вида анкетни карти, което е важен положителен момент. Ето защо, за целите на разработката би било добре тази част да бъде допълнително развита.

6. Направените критични бележки не оспорват полжителната оценка на дисертационния труд. Изследването е добре аргументирано. Поставените цели и задачи са изпълнени.

Заклучение

Въз основа на изложената разработка заявявам своята положителна оценка за представения дисертационен труд на тема „**Система за осигуряване качество на валидирането в професионалните гимназии**“. Считаю, че той показва задълбочени теоретични познания на кандидата и способността му да провежда самостоятелни научни изследвания. Съдържа, също така, предвидените в ЗРАСРБ и Правилника за приложението му научно-приложни резултати. Това са и съображенията ми да предложа на уважаемите членове на научното жури да вземат решение за присъждане на **Боряна Григорова Димитрова** на образователната и научна степен „доктор“ по научна

~ 6 ~

специалност Организация и управление извън сферата на материалното производство /социално-културната сфера/“, в професионално направление 3.8 Икономика.

31.10.2016 г.

Благоевград

РЕЦЕНЗЕНТ:

/доц. д-р Елена Биячева/